

Tillgänglighetsplan för Tyresö kommun 2019–2022 med aktiviteter 2019

Innehåll

Inledning	3
Definitioner	3
OMVÄRLDSANALYS	4
Svenskt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken.....	4
Regeringens förslag till särskilt angelägna åtgärder ur kommunal synvinkel.	5
Utvärdering av funktionshinderspolitiken 2011–2016	6
FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning	8
Brister i tillgänglighet är diskriminerande	10
Plan- och bygglagen	10
EUs handikappstrategi 2010–2020	11
Europarådet.....	12
TILLGÄNGLIGHETSPLAN	13
1. Samråd mellan kommunen och KFR.....	14
2. Demokrati, Konsument.....	16
3. It, innovation och teknikutveckling	17
4. Bebyggd miljö, samhällsplanering, Transport	19
5. Social välfärd och hälsa	23
6. Kultur, idrott och fritid.....	26
7. Utbildning	28
8. Arbete och försörjning.....	30
Budget för KFR, Mål 1 – 8, aktiviteter år 2019	31
Bil 1. En funktionshinderspolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle.....	32
Bil 2 a. The potential dangers of electromagnetic fields and their effect on the environment	36
Bil 2 b. Strålning rubbar cellernas känsliga kalciumbalans.....	40
Bil 3. Samordnande och stödande funktion för KFR	43
Bil 4. Tillgänglighetsrådgivning och bygglovgranskning	44
Bil 5. KFRs arbetsgrupper och kontaktpersoner 2018	46

Inledning

Tillgänglighetsplanen för Tyresö kommun är ett dokument som tas fram av Kommunala funktionshindersrådet, KFR, i Tyresö. Planen syftar till att utgöra ett underlag för kommunens arbete för en förbättrad tillgänglighet.

Planen är en del av kommunens styrprocess och ska utgöra underlag för kommunstyrelsen och nämnderna vid framtagande av nämndplaner.

Målgrupper är personer med funktionsnedsättning, politiker samt anställda.

Planen innehåller först en omvärldsanalys utifrån nationella, europeiska och internationella lagar, styrdokument och analyser. Därefter följer förslag på mål och åtaganden inom de olika områden som är kopplade till FNs rättighetsartiklar.

Rådets ordförande har delegation att besluta om bidrag enligt planen.

Uppföljning sker årsvis som resultatredovisning av de särskilda åtagandena och förändringar som skett inom respektive område.

Definitioner

Funktionsnedsättning

En funktionsnedsättning är en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell förmåga. Den kan uppstå till följd av sjukdom eller till följd av medfödd eller förvärvad skada.

Funktionshinder

Ett funktionshinder är en begränsning för en person i relation till omgivningen. Exempel på begränsningar är svårigheter att klara sig själv i det dagliga livet, bristande delaktighet i arbetslivet, i sociala relationer, i fritids- och kulturaktiviteter, i utbildning och i demokratiska processer.

Funktionshinderperspektivet

Perspektivet innebär att, i all planering och i allt genomförande, utgå från att människor är olika, har olika förutsättningar, behov och önskemål. Strategin innebär att hinder för delaktighet ska identifieras och åtgärdas samt integrera perspektivet i verksamheten så att inte nya hinder uppstår.

OMVÄRLDSANALYS

Svenskt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken

Myndigheten för delaktighet, MFD, har på regeringens uppdrag utarbetat förslag till strategi för funktionshinderspolitiken. I sin rapport 2016 lämnar MFD (se bilaga 1) förslag som gör funktionshinderspolitiken mer effektiv, skapar långsiktighet och innebär högre grad av tydlighet än tidigare. Förslagen är beroende av många aktörer på olika nivåer, såsom statliga myndigheter, landsting/regioner, kommuner, privata aktörer och civilsamhället. Funktionshinderspolitiken ska därför ses som en politik för hela samhället.

MFD föreslår att den föreslagna strategin bör ha elva prioriterade områden:

1. arbete och försörjning,
2. utbildning,
3. transport,
4. bebyggd miljö och samhällsplanering,
5. it, innovation och teknikutveckling,
6. hälsa,
7. social välfärd,
8. kultur, idrott och fritid,
9. konsument,
10. demokrati,
11. rättsväsende.

Regeringens förslag i propositionen 2016/17:188 "Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken" är att, med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, **uppnå jämlika levnadsvillkor och full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning**. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnperspektivet ska beaktas. Detta nya mål ska ersätta nuvarande nationella mål för funktionshinderspolitiken.

För att nå det nationella målet ska genomförandet av funktionshinderspolitiken inriktas mot fyra områden:

- principen om universell utformning,
- befintliga brister i tillgängligheten,
- individuella stöd och lösningar för individens självständighet, och
- att förebygga och motverka diskriminering.

Regeringens förslag till särskilt angelägna åtgärder ur kommunal synvinkel

Tillgängliga lärmiljöer

Regeringens bedömning: Specialpedagogiska skolmyndigheten bör ges i uppdrag att analysera och lämna förslag på vilket stödmaterial som är nödvändigt för att alla huvudmän, rektorer och förskolechefer ska kunna ta del av den kunskap som behövs om hur man organiserar resurser och kompetens i förskolan och skolan för att skapa en ur olika perspektiv tillgänglig lärmiljö som innebär att alla barn och elever ges möjlighet till hög grad av delaktighet.

Stöd till föräldrar som har barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar

Regeringens bedömning: Specialpedagogiska skolmyndigheten bör ges i uppdrag att i samverkan med Skolverket och Socialstyrelsen kartlägga det stöd som finns till föräldrar till barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar samt hur det kan användas inom förskoleklass, fritidshem, grundskola och motsvarande skolformer samt gymnasie- och gymnasiesärskola. Myndigheten bör vid behov ta fram en vägledning eller annat stödmaterial.

Uppdrag om kvalitet i färdtjänsten

Regeringens bedömning: Myndigheten för delaktighet bör ges i uppdrag att analysera kvaliteten i utförandet av färdtjänstresor. Om analysen visar att åtgärder behöver vidtas för att förbättra kvaliteten, bör förslag på sådana åtgärder lämnas. I uppdraget bör samverkan ske med andra relevanta myndigheter och aktörer.

Boende i gruppbostad eller i bostad med särskild service enligt LSS

Regeringens bedömning: Frågan om hur enskilda som fått insatsen gruppbostad eller bostad med särskild service för vuxna enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade ska undgå att få merkostnader på grund av sin funktionsnedsättning bör ses över.

Översyn av reglerna för enkelt avhjälpna hinder

Regeringens bedömning: Boverket bör ges i uppdrag att se över om reglerna för enkelt avhjälpna hinder enligt plan- och bygglagen behöver förtydligas eller ändras.

Översiktsplanering och funktionshinder

Regeringens bedömning: Boverket bör ges i uppdrag att i samarbete med Myndigheten för delaktighet ta fram vägledning för kommunerna om hur funktionshinderperspektivet bör behandlas i kommunens översiktsplan.

Ökade kunskaper om mänskliga rättigheter och funktionshinder i kommuner och landsting

Regeringens bedömning: Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att inom ramen för kunskapsguiden.se och i samverkan med Sveriges Kommuner och Landsting och andra berörda aktörer, ta fram och genomföra en webbaserad utbildning om vad det offentligas ansvar för mänskliga rättigheter betyder för den praktiska yrkesutövningen i kommunala eller landstingskommunala verksamheter.

Utvärdering av funktionshinderspolitiken 2011–2016

I MFD-rapporten "Utvärdering och analys av funktionshinderspolitiken 2011–2016" görs en analys av utvecklingen av funktionshinderspolitiken i förhållande till de mål som finns i "En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016". Utvecklingen inom flertalet områden har gått långsamt. Det är framförallt inom områdena kultur, media, it och transport som utvecklingen ändå har varit positiv. Detta har skapat bättre förutsättningar för ökad delaktighet och förbättrade levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning. Samtidigt har utvecklingen inom områden som fysisk tillgänglighet och arbetsmarknad stått stilla eller endast gått långsamt framåt.

Personer med funktionsnedsättning har sämre levnadsvillkor

Jämfört med befolkningen i övrigt har personer med funktionsnedsättning fortfarande betydligt sämre levnadsvillkor. Vissa grupper av funktionsnedsatta, framförallt kvinnor, har överlag sämre levnadsvillkor. Utsattheten varierar mellan grupper och inom olika områden.

Lägre utbildningsnivå

Personer med funktionsnedsättning har lägre utbildningsnivå än befolkningen i övrigt. Kvinnor har generellt sett högre utbildningsnivå än män. Utbildningsnivån för män med funktionsnedsättning har ökat under strategiperioden och en större andel män med funktionsnedsättning studerar.

Med undantag för specialskolan saknas det uppföljning av måluppfyllelsen för elever med funktionsnedsättning. Detta gör det svårt att följa och utvärdera effekten av insatser som barn och elever med funktionsnedsättning tar del av.

Flera studier pekar på bristande tillgänglighet som en orsak till att personer med funktionsnedsättning har lägre utbildningsnivå. De pekar bland annat på att många elever med funktionsnedsättning inte får det stöd de behöver för att nå så långt som möjligt i sin utbildning. Detta tar sig exempelvis uttryck i att en stor andel elever med funktionsnedsättning har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Detta gäller särskilt elever som har gått ut gymnasiesärskolan.

Andra hindrande faktorer i utbildningsmiljön för elever med funktionsnedsättning är övergångar och skolbyten där elever med särskilda behov faller mellan stolarna. Detta kan leda till att elever många gånger får vänta länge innan de får det stöd de har rätt till eller utreds för ett åtgärdsprogram.

Forskning tyder på bristande kunskap hos skolpersonal för att upptäcka elever i behov av stöd och i att anpassa undervisningen utifrån deras behov. Slutligen trivs elever med funktionsnedsättning ofta sämre i skolan vilket också kan ge konsekvenser i prestation och resultat.

Högre andel utanför arbetsmarknaden

Andelen personer med funktionsnedsättning som har arbete är betydligt lägre än i befolkningen i övrigt. Utvecklingen på arbetsmarknaden är dock tvetydig där olika statistiska underlag visar på olika utvecklingsriktningar.

Det har skett en ökning av andelen personer med funktionsnedsättning i arbetsmarknadsinsatser och ersättningssystem. Insatserna tycks ha inlåsnings effekter på arbetsmarknaden. Indikationer finns dessutom på att stöd mer ofta ges till personer som står närmare arbetsmarknaden och att de som står långt ifrån arbetsmarknaden har fått det än svårare. Arbetsgivare har även påtalat svårigheter med matchning.

Det synes vara systemens utformning som skapar hinder för personer med funktionsnedsättning att ta sig in på arbetsmarknaden. Det finns stora problem vid övergången från skola till arbetsmarknad. Studier pekar på att personer med funktionsnedsättning inte får tillgång till de stöd som kan erbjudas. De riktade arbetsmarknadssatsningar som har gjorts tycks ha haft liten effekt för individen.

Personer med funktionsnedsättning upplever sig diskriminerade på arbetsmarknaden. Framst är det diskriminerande attityder bland arbetsgivare som är problemet. Den offentliga sektorn har förbättrat sitt arbete som arbetsgivare och den generella tillgängligheten tycks ha ökat. Uppföljning visar emellertid att majoriteten av personer med funktionsnedsättning är anställda inom privat sektor.

Sämre hälsa

Personer med funktionsnedsättning upplever sin hälsa som sämre om jämförelse görs med befolkningen i övrigt. Män med funktionsnedsättning upplever sin hälsa som bättre än kvinnor med funktionsnedsättning. Skillnaderna i upplevd hälsa bland män och kvinnor med funktionsnedsättning har ökat under strategiperioden.

Den sämre hälsan bland personer med funktionsnedsättning kan ha flera orsaker. Att personer med funktionsnedsättning har lägre utbildningsnivå och sämre ekonomi än befolkningen i övrigt påverkar hälsan negativt. Det är även mindre vanligt bland personer med funktionsnedsättning att vara fysiskt aktiva, vilket även är kopplat till både utbildningsnivå och ekonomi.

Den upplevda hälsan bland personer med funktionsnedsättning har förbättrats. Statistik visar dock att personer med funktionsnedsättning med sjukdomar som bröstcancer, hjärtinfarkt, stroke eller diabetes har en ökad dödlighet jämfört med övrig befolkning. Exempelvis löper personer med LSS-insatser mer än dubbelt så stor risk att dö i bröstcancer jämfört med andra bröstcancerpatienter.

Ojämligheten i vården för personer med funktionsnedsättning har bestått under perioden.

FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Konventionen är antagen och gäller i Sverige sedan år 2009. Alla lagar och all offentlig verksamhet i Sverige ska följa konventionens artiklar.

Konventionen utgår från grundläggande principer som jämlikhet och icke-diskriminering. Personer med funktionsnedsättning har rätt att leva ett självständigt liv och delta i samhället på lika villkor som alla andra.

Tillgänglighet är en allmän princip i konventionen, både när det gäller den fysiska miljön men också information och kommunikation.

Konventionen bygger på förståelsen att funktionshinder går att förebygga och ta bort genom att förändra i miljö och omgivning.

Personer som har en funktionsnedsättning är konventionens så kallade rättighetsbärare och har de rättigheter som ingår i konventionen. De ska kunna delta helt och fullt i samhället. De här reglerna gäller i hela konventionen:

1. Respektera att alla har lika värde och att var och en ska kunna bestämma om sig själv, kunna välja samt klara sig så bra som möjligt själv.
2. Ingen ska diskrimineras.
3. Alla ska kunna vara med i samhället.
4. Respektera att personer med funktionsnedsättning är olika precis som andra.
5. Alla ska ha samma möjligheter.
6. Samhället ska vara tillgängligt.

7. Kvinnor och män ska behandlas lika.

8. Respektera att barn med funktionsnedsättning kan utvecklas och för deras rätt att vara en person med eget namn

Grundläggande principer i konventionen (artikel 1–4)

I förord och artikel 1 slås fast att syftet med konventionen är att se till att människor med funktionsnedsättning får full och lika tillgång till mänskliga rättigheter. Konventionen anger således inte några nya rättigheter utan tydliggör vad befintliga rättigheter innebär i förhållandet till människor med funktionsnedsättning.

I artikel 1 beskrivs också vilka konventionen omfattar:

”Personer med funktionsnedsättning innefattar bland annat personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga deltagande i samhället på samma villkor som andra.”

Artikel 3 slår fast principerna för hur människor med funktionsnedsättning ska kunna delta fullt ut i samhället.

Artikel 4 ”Allmänna åtaganden” handlar om att respektera, skydda och främja rättigheterna. Här slås även fast att människor med funktionsnedsättning har rätt att påverka utvecklingen av viktiga frågor som berör dem och att samhället ska samarbeta med handikappörelsen.

Rättighetsartiklarna (artikel 5 – 30)

Rättighetsartiklarna går igenom olika områden, som hälsa, utbildning, familjeliv, habilitering, rehabilitering, arbete, rättsligt skydd, sport och fritid.

Procedurregler (artikel 31 – 50)

Artiklarna inom denna del av konventionen handlar om hur tillämpning och övervakning av konventionen ska gå till i varje land och i FN, staternas rapportering till FNs övervakningsorgan, samarbete mellan staterna med mera. I Artikel 33 beskrivs nationellt genomförande och övervakning. Varje stat som antagit konventionen ska inrätta en samordningsfunktion på regeringsnivå för frågor som rör förverkligandet av konventionen inom olika sektorer och på olika plan. Det ska också finnas ett oberoende nationellt organ som ska övervaka genomförandet och efterlevnaden av konventionen. Artikel 34 handlar om den kommitté som övervakar hur rättigheterna i konventionen följs. Två år efter att ett land har ratificerat konventionen ska en rapport lämnas till kommittén och därefter vart fjärde år.

Det frivilliga protokollet

Vid sidan av konventionen finns det frivilliga protokollet som Sverige ratificerade i mars 2016. Protokollet ger enskild eller funktionshindersorganisation möjlighet att klaga till övervakningskommittén om någon anser att hans eller hennes rättigheter i konventionen är kränkta. Först måste dock "alla inhemska rättsmedel vara uttömda". Fallet måste ha prövats i alla rättsliga instanser som till exempel i länsrätt, kammarrätt och regeringsrätt. Först därefter går det att föra ett ärende vidare till övervakningskommittén.

Adressen till övervakningskommittén är:

United Nations Department for Economic and Social Affairs (UNDESA), Two United Nations Plaza, DC2-1372, New York, NY 10017, USA

Fax: +1 212 963 0111, E-post: enable@un.org

Nationellt går det att få hjälp i dessa ärenden hos:

Lika Unika, c/o kolonien Telefonvägen 30, 10 tr., 126 26 HÄGERSTEN. Tel: 070-768 28 78, E-post: info@likaunika.org

Brister i tillgänglighet är diskriminerande

Den 14 juni 2012 beslutade riksdagen att bristande tillgänglighet ska omfattas av diskrimineringslagstiftningen.

Den 24 juni 2014 fattade riksdagen beslut om ändringar i diskrimineringslagen gällande bristande tillgänglighet för funktionshindrade. Småföretag med mindre än 10 anställda undantas dock när det gäller varor och tjänster. Lagändringen trädde ikraft den 1 januari 2015.

Bristande tillgänglighet är enligt DO när en person med en funktionsnedsättning missgynnas genom att en verksamhet inte vidtar skäliga tillgänglighetsåtgärder för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning.

Plan- och bygglagen

I den plan- och bygglag, PBL, som trädde i kraft 2011-05-02 var en viktig förändring att de flesta tillgänglighetsfrågorna ska tas upp redan i bygglovskedet. Denna förändring innebär att bygglovhandläggaren ska beakta att tillgängligheten för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga uppfylls i ritningar och beskrivningar.

Sådant som inte går att utläsa på bygglovritningar, som till exempel tröskelhöjder, kontrastmarkeringar med mera, tas upp i tekniskt samråd.

Byggproduktförordningen, CPR, antogs av EU den 24 april 2012. Den ersatte det mer oprecisa byggproduktdirektivet, CPD. Förändringen från förordning till direktiv medförde att förordningen införlivades i nationell lagstiftning, vilket påverkade PBL med vissa ändringar gällande från den 1 juli 2013.

Kraven på byggprodukter som ingår i byggnadsverk har också skärpts så att produkterna bl. a. i högre utsträckning anpassats till personer med funktionsnedsättning.

För att plan- och byggbestämmelserna ska bli mer lättillgängliga har rådet tagit fram en tillgänglighetshandbok. Boken innehåller en utförlig beskrivning och tolkning av bestämmelserna till hjälp för alla förvaltningar. Målet är att skapa ett Tyresö tillgängligt för alla. I vissa stycken går handbokens rekommendationer längre än myndigheternas krav. Handboken antogs av kommunfullmäktige 2012-11-15.

EUs handikappstrategi 2010–2020

I strategins inledning sägs att EU och dess medlemsstater har ett tydligt uppdrag att förbättra den sociala och ekonomiska situationen för människor med funktionsnedsättning. Kommissionen har fastställt åtta huvudsakliga insatsområden:

- 1. Tillgänglighet** Skapa tillgänglighet till varor, tjänster (även offentliga tjänster) och hjälpmedel.
- 2. Delaktighet** Skapa full delaktighet i samhället genom att:
  - Se till att de kan utnyttja de möjligheter som unionsmedborgarskapet innebär.
  - Undanröja administrativa hinder och negativa attityder till full delaktighet på lika villkor.
  - Tillhandahålla ändamålsenliga tjänster i närområdet, bl. a. tillgång till personlig assistans.
- 3. Lika rättigheter och likabehandling** Undanröja diskriminering på grund av funktionsnedsättning.
- 4. Sysselsättning** Se till att fler människor med funktionsnedsättning får möjlighet att försörja sig på den öppna arbetsmarknaden.
- 5. Utbildning** Främja utbildning och livslångt lärande för elever och studerande med funktionsnedsättning.

- 6. Socialt skydd** Verka för rimliga levnadsvillkor för människor med funktionsnedsättning.
- 7. Hälsa** Främja lika tillgång till hälso- och sjukvård för personer med funktionsnedsättning.
- 8. Utrikespolitik** Främja rättigheter för personer med funktionsnedsättning i EU:s utrikespolitik.

Genomförandet av strategin ska ske genom

- Att öka kunskapen om funktionshindersfrågor i samhället och se till att personer med funktionsnedsättning vet vilka rättigheter de har och hur de kan nyttja dem.
- Att nyttja EU:s finansieringsinstrument på bästa sätt för att skapa bättre tillgänglighet och ickediskriminering samt ge ökad synlighet för de finansieringsmöjligheter som finns i programmet.

Europarådet

Europarådet, bildat år 1949, är en mellanstatlig europeisk samarbetsorganisation med 47 medlemsstater. Organisationen arbetar i huvudsak med att främja demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatsutveckling.

Medlemsstaterna, däribland Sverige; har uttalat att de ska rätta sig efter rådets resolutioner.

Europarådet har i sin resolution 1815 (2011) bland annat uttalat varningar för användning av mobiltelefoner och trådlösa nätverk i skolor och rekommenderat strålningsgränser för att minska befarad hälsopåverkan samt påtalat det viktiga i att tillämpa försiktighetsprincipen. Europarådet framhåller att det kan leda till utomordentligt höga kostnader i framtiden att avstå från denna princip, se Bil 2 a.

TILLGÄNGLIGHETSPLAN

Målet med tillgänglighetsplanen är att skapa ett tillgängligt Tyresö med likvärdiga förutsättningar för alla. Planen ansluter därmed till rättighetsartiklarna i FNs konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Planens utformning

Planen omfattar följande områden:

1. Samråd mellan kommunen och KFR
2. Demokrati, Konsument
3. It, innovation och teknikutveckling
4. Bebyggd miljö och samhällsplanering, Transport
5. Social välfärd och hälsa
6. Kultur, idrott och fritid
7. Utbildning
8. Arbete och försörjning

Inom varje område anges de rättighetsartiklar i FN-konventionen som är relaterade till området. Därefter ges en kortare beskrivning vad som åstadkommit inom området de senaste åren följt av åtaganden för år 2019. För de åtaganden som finansieras genom medel från tillgänglighetsplanen finns en sammanställning i slutet av planen följt av bilagor.

1. Samråd mellan kommunen och KFR

”I utformande och genomförande av lagstiftning och riktlinjer för att genomföra denna konvention och i andra beslutsfattande processer angående frågor som berör personer med funktionsnedsättning ska konventionsstaterna nära samråda med och aktivt involvera personer med funktionsnedsättning, däribland barn med funktionsnedsättning, genom de organisationer som företräder dem.”

Artikel 4, punkt 3, FN-konventionen

Utdrag ur arbetsordning för Kommunala funktionshinderrådet, KFR:

1§ Kommunala funktionshinderrådet, KFR: (nedan kallat rådet) är ett organ för samråd och ömsesidig information mellan organisationer för personer med funktionsnedsättningar (nedan kallade organisationer) å ena sidan och kommunens styrelser och nämnder å den andra sidan. Rådet ska ta initiativ till förbättringar för personer med funktionsnedsättningar i alla åldrar.

2§ När kommunen har förslag till förändringar av samhällsinsatsernas utformning och organisation som berör personer med funktionsnedsättning, ska rådet informeras i ett tidigt skede och fortlöpande så att rådets synpunkter och förslag kan påverka ärendet.

3§ Rådet ska ges tillfälle att framföra synpunkter på den kommunala verksamhetens utformning och föreslå förändringar i frågor som har aktualitet för personer med funktionsnedsättning.

5§ Samtliga nämnder utser kontaktpersoner för samverkan med rådet. Kontaktpersonen ska erhålla protokoll och erforderlig muntlig information från rådet. Sekreteraren ansvarar för uppföljning av dessa ärenden.

Mål 1: Kommunens styrelser och nämnder ska utveckla samarbetet med KFR i enlighet med FN-konventionen och rådets arbetsordning.

Arbetsgrupper med namngivna kontaktpersoner från förvaltningarna möjliggör ett bra samarbete med kommunens förvaltningar och nämnder.

1a. Förbättrad samverkan med Kommunens styrelser och nämnder

Aktivitet 2019: Kommunens nämnder ska tillse:

- att rådet informeras i ett tidigt skede och fortlöpande när kommunen planerar förändringar av samhällsinsatsernas utformning som berör personer med funktionsnedsättning så att rådets synpunkter och förslag kan påverka ärendet.

- att rådet både ska ges tillfälle att framföra synpunkter på den kommunala verksamhetens utformning och föreslå förändringar som har aktualitet för personer med funktionsnedsättning.
- att samtliga styrelser och nämnder utser kontaktpersoner för samverkan med rådet.

Kostnad och ansvar: Inom ordinarie budgetramar. Kommunens nämnder

1b. Utbildning och information om mänskliga rättigheter och tillgänglighet.

Repetitionskurs föreslås genomföras 2019. Utbildningen ska omfatta till exempel personliga assistenter, stödpersoner och personal på gruppboenden. Den direkta vårdkontakten har stora utmaningar och kräver att vårdarna har en stabil värdegrund att stå på.

Kostnad och ansvar: 75 000 kronor från tillgänglighetsplanen. KFR.

1c. Samordnande och stödjande funktion för KFR

Funktionshindersrådet anser att en tjänsteman (tillgänglighetssekreterare) med samordnande och stödjande funktion är nödvändig utöver den nuvarande sekreteraren för att rådet ska kunna fungera enligt arbetsordningen. Se bil 3.

Aktivitet 2019: Anställning av tjänsteman med uppgiften att vara samordnande, stödjande och pådrivande i rådet.

Kostnad och ansvar: Kommunstyrelsen

2. Demokrati, Konsument

"Konventionsstaterna åtar sig att vidta omedelbara, effektiva och ändamålsenliga åtgärder

- a. för att höja medvetandet i hela samhället, däribland på familjenivå, om personer med funktionsnedsättning och för att främja respekten för deras rättigheter och värdighet,
- b. för att bekämpa stereotypa uppfattningar, fördomar och skadliga sedvänjor med avseende på personer med funktionsnedsättning, däribland sådana som grundas på kön och ålder, inom alla livets områden, samt för att höja medvetandet om kapaciteten hos och bidrag från personer med funktionsnedsättning."

Artikel 8 i FN-konventionen

Mål 2: Kommunens styrelser och nämnder ska aktivt arbeta för att belysa situationen för personer med funktionsnedsättning.

Därigenom påskyndas en integration som gör att alla på lika villkor kan ta del av samhällets service och utbud. I gengäld kan erfarenheter och kunskaper som personer med funktionsnedsättning besitter beskrivas från ett funktionshindersperspektiv.

Tyresö kan då succesivt bli mer tillgängligt för uppväxande generationer oavsett funktionsnedsättningar.

I fråga om bemötande har tidigare åtaganden i tillgänglighetsplanen resulterat i framtagandet av en enkel skrift om bemötande av personer med funktionsnedsättning, "Jämlika möten", som finns under rubriken "handböcker och styrdokument" på kommunens intranät.

3. It, innovation och teknikutveckling

”För att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att leva oberoende och fullt ut delta på livets alla områden, ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång på lika villkor som andra till information och kommunikation, innefattande informations- och kommunikationsteknik (IT) ”

Artikel 9 i FN-konventionen

Mål 3: Kommunikation, digitalisering

Kommunen ska:

- Säkerställa att personer med funktionsnedsättning ges samma möjligheter som andra att tillgodogöra sig information från kommunen.
- Erbjuder möjligheter till att enkelt kommunicera med tjänstemän och övriga företrädare för kommunen.
- Stimulera och stödja verksamheter som syftar till att använda digitala hjälpmedel.
- Stödja och stimulera verksamheter som syftar till att höja kompetensen inom IT-området, speciellt hos personal vid särskilda boenden, daglig verksamhet, hemtjänst och inom skolan för att de i sin tur ska kunna stödja boendes, brukares och elevers möjlighet att informera sig om samhället, skaffa och vidmakthålla ett kontaktnät och därmed förhöja värdet på den dagliga tillvaron.
- För personer som inte kan eller vill lära sig att använda datorhjälpmedel ska kommunen stå till tjänst med muntlig eller skriftlig information.

Flera åtgärder har vidtagits de senaste åren för att förbättra tillgängligheten till kommunens web-plats. Sammanställningen ”Tillgänglig information och kommunikation” finns under rubriken ”handböcker och styrdokument” på intranätet. Informationen förutsätts finnas tillgänglig också för allmänheten.

Då kommunens vuxenundervisning är en rättighet för alla medborgare måste personer med kognitiva funktionsnedsättningar ha rätt att tillgodose sina behov för att kunna leva upp till samhällets krav för att ”ta del av samhällets service och utbud inom alla områden”. Idag och i framtiden krävs att alla har tillgång till och kan använda digitala kommunikationsmedel. Såväl den fysiska tillgängligheten som tillgången till pedagogisk kompetens måste förbättras för att kommunen ska leva upp till de föreskrifter som FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar stadgat.

Över en miljon människor i Sverige befinner sig idag i ett digitalt utanförskap (Svenska stadsnät-föreningen, oktober 2016, www.ssnf.org). All viktig information från kommunen ska finnas i pappersformat, tillgänglig i kommunhuset.

3a. Anpassad datorträning

Anpassad datorträning för personer med kognitiva funktionsnedsättningar, medfödda eller uppkomna efter skallskada, stroke eller liknande orsak, som fått försämrad läs- och skrivförmåga, nedsatt kommunikationsförmåga samt försämrat minne. Målet är att datorträningen ska integreras i den ordinarie verksamheten inom t ex Lärvox.

Aktivitet 2019: Schemalagd datorträning individuellt eller i grupp för personer med kognitiv funktionsnedsättning.

Kostnad och ansvar: 75 000 kr från tillgänglighetsplanen, KFR.

3b. Breddad målgrupp för kommunal information

Taltidningen, med aktuell information från kommunen, kommer en gång i månaden till personer med synnedsättning, men målgruppen kan breddas genom att denna information även finns som lätt-läst och på teckenspråk på kommunens web-plats. Detta kan ske genom externa resurser som Centrum för Lättläst och SDR tecken.

Tjänsten "Teletal" erbjuder telefonstöd vid tal-, röst- och språksvårigheter då ena eller båda parter har behov av stöd för att genomföra samtalet. Teletal är en kostnadsfri tjänst som nås på tel: 020-22 11 44. Tjänsten har öppet månfre 8-20 och lör-sön 12-16. Information om Teletal bör föras in på kommunens hemsida.

Aktivitet 2019: Fortsatt utveckling av tillgänglig kommunal information.

Kostnad och ansvar: Inom ordinarie budgetramar. Arbetsgruppen Tillgänglig information och kommunikationsenheten.

4. Bebyggd miljö, samhällsplanering, Transport

---

1. För att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att leva oberoende och att fullt ut delta på alla livets områden, ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång på lika villkor som andra till den fysiska miljön, till transporter, till information och kommunikation, innefattande informations- och kommunikationsteknik, IT, och -system samt till andra anläggningar och tjänster som är tillgängliga för eller erbjuds allmänheten både i städerna och på landsbygden. Dessa åtgärder, som ska innefatta identifiering och undanröjande av hinder och barriärer mot tillgänglighet, ska bl. a. gälla

a) byggnader, vägar, transportmedel och andra inom- och utomhusanläggningar, däribland skolor, bostäder, vårdinrättningar och arbetsplatser, samt
b) information, kommunikation och annan service, däribland elektronisk service och service i nödsituationer.

2. Konventionsstaterna ska även vidta ändamålsenliga åtgärder för att

a) utveckla, utfärda och övervaka tillämpning av miniminormer och riktlinjer för tillgänglighet till anläggningar och service som är öppna för eller erbjuds allmänheten,

b) säkerställa att enskilda enheter som erbjuder anläggningar och service dit allmänheten äger tillträde beaktar alla aspekter av tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning,

c) erbjuda intressenter utbildning i frågor som gäller tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning, för att säkerställa deras tillgång till information,

d) utrusta byggnader och andra anläggningar dit allmänheten äger tillträde med anvisningar i punktskrift och i lättläst och lättbegriplig form,

e) erbjuda former av assistans och annan personlig service, däribland ledsagare, lektörer och yrkesverksamma teckenspråkstolkare, för att underlätta tillgänglighet till byggnader och andra anläggningar som är öppna för allmänheten,

f) främja andra ändamålsenliga former av hjälp och stöd till personer med funktionsnedsättning för att säkerställa deras tillgång till information, g)

främja tillgång för personer med funktionsnedsättning till ny information

g) främja tillgång för personer med funktionsnedsättning till ny informations och kommunikationsteknik (IT) och nya system, däribland Internet, samt h)

främja utformning, utveckling, tillverkning och distribution av tillgänglig informations- och kommunikationsteknologi och -system på ett tidigt stadium så att de blir tillgängliga till lägsta möjliga kostnad

h) främja utformning, utveckling, tillverkning och distribution av tillgänglig informations- och kommunikationsteknologi och -system på ett tidigt stadium så att de blir tillgängliga till lägsta möjliga kostnad.

Artikel 9 i FN-konventionen

Mål 4: Den fysiska miljön ska vara tillgänglig, vilket innebär att bostäder, lokaler och utemiljöer ska kunna användas av alla.

Framsteg har gjorts under 2000-talet för att kommunen ska bli mer tillgänglig för personer med funktionsnedsättning. Kommunens lokaler har förbättrats utom för elöverkänsliga personer. Deras fysiska miljö har blivit sämre. Det största behovet finns inom barn och utbildningsförvaltningens lokalbestånd. Barn- och utbildningsförvaltningen avsatte 2007 - 2010 medel för att åtgärda enkelt avhjälpbara hinder i kommunens skolor och förskolor.

En åtgärdsplan för kommunens utemiljö togs fram år 2008 som visade att kostnaden för att åtgärda enkelt avhjälpbara hinder uppgick till drygt 30 miljoner, där förbättrad belysning stod för nästan hälften av åtgärdskostnaderna. Under åren 2011 - 2015 har ett antal busshållplatser och övergångsställen i centrala Bollmora fått en förbättrad tillgänglighet.

I lekparkerna i Tyresö centrum och i Fornuddsparken har tillgängligheten tillgodosetts på ett bra sätt. Men de bör också förses med solskydd, helst med aluminiumfolie i taket för skydd även mikrovågsstrålning.

De kommunala naturvandringarna är mycket uppskattade.

I kommunens arbete med detaljplaner och i bygglovshandlingen finns kommunens tillgänglighetshandbok som vägledning. Som exempel kan nämnas att den nya typen av övergångsställen fungerar bra både för gångtrafikanter och rullstolar.

4a. Uppföljning av 2002 års inventering av kommunens lokaler

Åtgärder har genomförts löpande för att förbättra tillgängligheten till kommunens lokaler och vid om- eller nybyggnad har anvisningarna i Tillgänglighetshandboken följts. Uppföljning av vilka åtgärder som kvarstår görs löpande. Åtgärder för att förbättra miljön för elöverkänsliga personer återstår.

Aktivitet 2019: Uppföljning av tillgänglighetsinventeringen från 2002 redovisas.

Kostnad och ansvar: Fastighetsenheten.

4b. Tillgänglighetsförbättringar i gatumiljön

Aktivitet 2019: Tillgänglighetsförbättringar av busshållplatser och övergångsställen.

Kostnad och ansvar: Kostnad beror av statsbidrag. Miljö- och trafikenheten/Gatu- och parkenheten.

4c. Samverkan mellan KFR och Pensionärsrådet, KPR

Aktivitet: De båda råden kommer att samverka för att gemensamt ta fram en prioritering av platser i kommunen som behöver utrustas med parkbänkar. En ytterligare uppgift kommer att vara att gemensamt lägga fram ett förslag till kommunstyrelsen om förbättrad tillgänglighet till Tyresös rekreativområden. Kostnad och ansvar: Arvodering till deltagare i arbetsgrupp från de båda råden. KFR och KPR.

4d. Anpassning av den fysiska miljön för personer med elöverkänslighet och allergier

För en grupp människor som har en ökad känslighet för radiofrekvent och lågfrekvent strålning utgör många offentliga miljöer ett problem. Även flimrande belysning kan vara ett problem. Det behövs ett informationsarbete om de skador- fysiska, psykiska och sociala- som ohejdad telefon- och skärmanvändning orsakar, främst för våra barn och unga. Relativt enkla åtgärder, som avskärmning av strålningen eller neddragning av sändareffekter minskar de negativa reaktionerna för den som är elkänslig.

Aktivitet 2019: Fortsatta mätningar i den offentliga inomhusmiljön och utredning av vilka anpassningsåtgärder som är mest kostnadseffektiva samt prov med dämpmaterial.

Kostnad och Ansvar: 50 000 kr. KFR:s arbetsgrupp i samverkan med fastighetsenheten.

4e. Användning av mobiltelefoner och trådlösa nätverk i skolor.

Oroande signaler från miljö- och hälsovårdsorganisationer om faran med användning av mobiltelefoner och trådlösa nätverk i skolor kommer allt tätare. Ny forskning har framfört övertygande bevis för att strålning från trådlös teknik kan varas orsak till ett stort antal sjukdomar. Strålning även på låga nivåer kan vara direkt hälsofarlig, se bil 2 b, och det finns därför också starka skäl att anta att det kan visas vara ett brott mot Miljöbalken¹. Det finns alltså starka skäl till att införa restriktioner i skolor och förskolor. Bland annat Europaparlamentet och Europarådet samt en stor del av läkarkåren instämmer i detta, se bil 2 a. Ett föredöme är Engelska skolan i Tyresö som redan infört rekommenderade restriktioner.

Ansvar: It- avdelningen och miljö- och trafikavdelningen.

---

¹ MB 2 kap 3§: "Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall utföra de skyddsåtgärder, iakttä de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. I samma syfte skall vid yrkesmässig verksamhet användas bästa möjliga teknik. Dessa försiktighetsmått skall vidtas så snart **det finns skäl att** anta att en verksamhet eller åtgärd kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön"

4 f. Åtgärder för att förbättra tillgängligheten till offentliga lokaler för allergiska personer.

I en skolklass idag finns det i genomsnitt tre barn med astma, fyra med doft- och pollenallergi och två med födoämnesallergi/överkänslighet. Antalet barn med läkardiagnosticerad astma har ökat med 50 procent sedan 2003 (från sex till nio procent). En rapport från Socialstyrelsen visar också att allergierna bland barn ökar ([Allergi i förskola och skola](#), 2013).

Trots det saknar många skolor och förskolor ett generellt och förebyggande allergiarbete.

Fokus ligger ofta i stället på enskilda barn med svåra besvär och på lösningar som särbehandlar barnet. Socialstyrelsens rapport visar på en rad brister i skolor och förskolor när det gäller inomhusmiljö, utomhusmiljö, anpassning av mat och undervisning. Forskning har visat att inomhusluften i skolor påverkar bland annat sjukfrånvaro, prestationer och elevernas skolresultat.

Astma- och Allergiförbundet har tagit fram en allergirond. Den bidrar till en bättre arbetsmiljö och mindre sjukfrånvaro. Det leder till friskare barn och ökar kunskapen om allergi och astma. Den bör göras årligen i skolor och förskolor, gärna i samband med skyddsronder. Mer information finns på www.allergironden.se.

Aktivitet 2019: Uppföljning av allergironden.

Kostnad och ansvar: Utbildningsförvaltningen och Fastighetsenheten.

4 g. Bullerdämpning längs Gudöbroleden

Den tunga trafiken Gudöbroleden har ökat och det har lett till störd nattsömn för de boende och det föreligger risk för hörselskador.

Aktivitet 2019: Bullerdämpande åtgärder utförs längs Gudöbroleden framför allt där bostäder ligger nära leden. Nya förhandlingar med Trafikverket krävs.

Kostnad och ansvar: Miljö- och trafikenheten.

5. Social välfärd och hälsa

”Alla personer med funktionsnedsättning har rätt till respekt för sin fysiska och psykiska integritet på lika villkor som andra.”

Artikel 17 FN-konventionen

”Konventionsstaterna erkänner lika rätt för alla personer med funktionsnedsättning att leva i samhället med lika valmöjligheter som andra personer och ska vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder för att underlätta att personer med funktionsnedsättning fullt får denna rätt och deras fulla inkludering och deltagande i samhället, bland annat genom att säkerställa att:

- Personer med funktionsnedsättning har möjlighet att välja sin boställningsort och var och med vem de vill leva på lika villkor som andra och inte är tvungna att bo i särskilda boendeformer.
- Personer med funktionsnedsättning har tillgång till olika typer av samhällsservice både inom hemmet och i särskilt boende och till annan service, bl. a. sådant personligt stöd som är nödvändigt för att stödja boende och deltagande i samhället och för att förhindra isolering och avskildhet.”

Artikel 19 FN-konventionen

”Konventionsstaterna ska vidta effektiva åtgärder för att säkerställa personlig rörlighet med största möjliga oberoende för personer med funktionsnedsättning bland annat genom att

- Underlätta personlig rörlighet för personer med funktionsnedsättning på det sätt och på den tid de själva väljer och till överkomlig kostnad.
- Underlätta tillgång för personer med funktionsnedsättning till hjälpmedel av kvalitet och andra former av assistans och annan personlig service, inklusive genom att göra dem åtkomliga till rimlig kostnad.”

Artikel 20 FN-konventionen

Mål 5: Kommunen ska säkerställa att personer med omfattande och varaktiga funktionsnedsättningar får möjlighet att leva som andra.

5a. Säkerställd samverkan enligt LSS § 15.7

Aktivitet 2019: Socialförvaltningen utarbetar handlingsplan för kommunens lagefterlevnad.

Ansvar: Socialförvaltningen.

5b. Fritidsaktiviteter för boende i gruppboende enligt LSS

Personer med funktionsnedsättning har sämre ekonomi, motionerar mindre och tar mer sällan del av kulturutbudet. Bristande tillgänglighet gör att många exkluderas i samhället. Flera brukare rapporterar att de inte har möjlighet att komma ut på egna fritidsaktiviteter.

Aktivitet 2019: Boende i gruppboende enligt LSS erbjuds anpassade fritidsaktiviteter, till exempel funkismello, dans, måla/konst.

Kostnad och ansvar: 100 000 kr från tillgänglighetsplanen, Socialförvaltningen och Fritidsavdelningen.

5c. Stöd till hälsofrämjande insatser för personer med funktionsnedsättning

Dålig hälsa är mer än tio gånger så vanligt bland personer med funktionsnedsättning. När det gäller levnadsvanor uppger personer med funktionsnedsättning i större utsträckning att de är stillasittande, att en större andel har övervikt eller fetma och att det finns fler dagligörökare jämfört med de som inte har funktionsnedsättning.

Aktivitet 2019: Hälsofrämjande insatser erbjuds personer med funktionsnedsättning (ex Hälsoenkortet, gruppaktiviteter, information)

Kostnad och ansvar: 100 000 kr från tillgänglighetsplanen, Socialförvaltningen, KFR.

5d. Stöd till anhöriga

Riksrevisionen presenterade år 2014 en rapport där man granskat samhällets stöd till anhöriga omsorgsgivare. I rapporten lyfter man fram en lång rad brister och förbättringsområden. Slutsatsen är att många anhöriga på grund av brister i det offentliga utbudet tvingas ta ett större ansvar för en närståendes vård och omsorg än de vill och orkar. Samtidigt får anhöriga inte det stöd som behövs för att kunna hantera sin situation.

Regeringen lyfter särskilt fram att stödet till föräldrar som har barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar behöver förbättras då barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar möter särskilda svårigheter i skolan. Stöd till och dialog med föräldrar kan stärka barnets möjlighet att nå utbildningens mål.

Enligt "Policy för anhörigstöd i Tyresö kommun" ska Socialnämndens alla verksamhetsområden i Tyresö kommun uppmärksamma och erbjuda stöd till anhöriga som hjälper, stödjer eller vårdar sina närstående. Anhörigstöd ska vara en naturlig del av verksamheten inom socialnämnden, såväl inom äldreomsorgen som inom omsorgen om personer med funktionsnedsättning samt individ- och familjeomsorgen. Med anhörigstöd avses alla insatser som minskar den fysiska och psykiska belastningen hos den som, genom frivilligt åtagande, hjälper, vårdar eller stödjer en närstående. Insatserna ska på olika sätt stötta och underlätta för de anhöriga. Stödet är även avsett att bidra till en förbättrad livssituation och en minskad risk för ohälsa hos den anhörige.

Varje enhet inom socialförvaltningen ska arbeta med och utveckla anhörigstödet utifrån behoven inom sitt verksamhetsområde och i enlighet med Tyresö kommuns anhörigpolicy. Arbetet med anhörigstöd ska beskrivas i nämndplan och enhetsplaner. Av planen ska det framgå hur man informerar anhöriga och närstående om anhörigstödet, vilket stöd som erbjuds och på vilket sätt man arbetar med att vidareutveckla anhörigstödet. Uppföljning av anhörigstödet ska ske årligen i samband med bokslut och verksamhetsberättelse

Aktivitet 2019: Samverkan med frivilligorganisationer i syfte att utveckla anhörigstödet ytterligare. Det kan till exempel handla om anhöriggrupp dementa, anhörigstöd till barn med neuropsykiatriska funktionshinder, anhörigstöd till ungdomar med missbruk eller anhörigstöd till barn med psykiska sjukdomar.

Kostnad och ansvar: 30 000 kr från tillgänglighetsplanen. Socialförvaltningen i samverkan med KFR.

6. Kultur, idrott och fritid

”Konventionsstaterna erkänner rätten för personer med funktionsnedsättning att på lika villkor som andra delta i kulturlivet och ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning:

- bereds tillgång till kulturella produkter i tillgänglig form.
- bereds tillträde till platser för kulturella föreställningar eller tjänster, såsom teatrar, museer, biografier, bibliotek och turistservice och så långt som möjligt till minnesmärken och platser av nationell kulturell betydelse.”

”Konventionsstaterna ska vidta ändamålsenliga åtgärder för att personer med funktionsnedsättning ska få möjlighet att utveckla och använda sin kreativa, artistiska och intellektuella förmåga, inte endast i eget intresse utan även för samhällets berikande.”

”Personer med funktionsnedsättning ska ha rätt, på lika villkor som andra, till erkännande av och stöd för sin särskilda kulturella och språkliga identitet, däribland teckenspråk och dövas kultur.”

”För att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att på lika villkor som andra delta i rekreations- och fritidsverksamhet och idrott, ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att

- Uppmuntra och främja deltagande i största möjliga utsträckning av personer med funktionsnedsättning i allmänt tillgänglig idrottslig verksamhet på alla nivåer.
- Säkerställa att personer med funktionsnedsättning har möjlighet att organisera, utveckla och delta i idrott och rekreation som är särskilt anpassade för personer med funktionsnedsättning och i detta syfte uppmuntra erbjudande av ändamålsenlig instruktion, utbildning och resurser på lika villkor som andra.
- Säkerställa att personer med funktionsnedsättning har tillgång till service av personer och organ som ägnar sig åt att organisera rekreationsverksamhet, turism, fritidsverksamhet och idrott.”

Artikel 30 FN-konventionen

Mål 6: Kommunen ska göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att delta i kultur- och fritidsverksamhet för att utveckla sina intressen och förmågor.

6a. Fortsatt utveckling av fritidsaktiviteter för barn- och ungdomar med funktionsnedsättning

Vid Utvecklingsförvaltningen finns sedan några år en halvtidstjänst med inriktning att tillskapa fritidsaktiviteter för barn- och ungdomar med funktionsnedsättning. I tjänsten ingår att samverka med det lokala föreningslivet, framställa informationsmaterial, samverka med andra kommunala verksamheter som Kulturskolan, delta i kommunövergripande aktiviteter som en årlig fritidsmässa som vänder sig till målgruppen, genomföra behovsinventeringar m.m.

Aktivitet 2019: Fortsatt utveckling av fritidsaktiviteter

Kostnad och ansvar: Utvecklingsförvaltningen.

6b. Teckentolkning och syntolkning av ett antal kulturaktiviteter

Aktivitet 2019: Ett antal utvalda kulturaktiviteter teckentolkas och/eller syntolkas för att döva och synskadade personer ska kunna delta. Det kan till exempel handla om funkismello, Tyresö kulturdagar eller teaterföreställningar.

Kostnad: 50 000 kr från tillgänglighetsplanen

Ansvar: Utvecklingsförvaltningen i samverkan med KFR.

6c. Naturguidningar för personer med funktionsnedsättning

För att stärka intresset och möjligheten till naturupplevelser för personer med funktionsnedsättning har också en verksamhet med naturguidningar kommit igång. Naturguidningarna vänder sig till bl.a. särskolan, KomAn-projektets mobiliseringsgrupper och de lokala funktionshinderföreningarna. Även den fysiska tillgängligheten till naturområden har förbättrats genom åtgärder vid Dyviks lövängar och Kolardammarna.

Aktivitet 2019: Naturguidningar för personer med funktionsnedsättning genom kontakter med skolan och lokala föreningar samt gruppboenden och övriga mobiliseringsgrupper i kommunen.

Kostnad och ansvar: 50 000 kr. Miljö- och trafikenheten.

6d. Tillgänglighet till simhallen för personer med funktionsnedsättning

Ett problem är att omklädningsrummet är för litet och avsett för både herrar och damer och samtidigt är ett genomgångsrum. Stora bassängen är svårtillgänglig. Badtider och badavgifter för personer med funktionsnedsättning behöver anpassas.

Aktivitet 2019: Erforderliga förbättringar börjar genomföras.

Ansvar: Utvecklingsförvaltningen/Fritidsavdelningen.

7. Utbildning

”Konventionsstaterna erkänner rätten till utbildning för personer med funktionsnedsättning. För att förverkliga denna rätt utan diskriminering och på lika villkor ska konventionsstaterna säkerställa ett sammanhållet utbildningssystem på alla nivåer och livslångt lärande inriktat på:

- Full utveckling av den mänskliga potentialen och känslan för värdighet och egenvärde samt förstärkning av rättigheterna, de grundläggande friheterna och den mänskliga mångfalden.
- Utveckling av personlighet, begåvning och kreativitet hos personer med funktionsnedsättning samt av deras mentala och fysiska färdigheter till deras fulla möjligheter, samt
- Att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att effektivt delta i ett fritt samhälle.” För att förverkliga denna rätt ska konventionsstaterna säkerställa att:
  - Personer med funktionsnedsättning inte utestängs från det allmänna utbildningssystemet på grund av funktionsnedsättning och att barn med funktionsnedsättning inte utestängs från kostnadsfri obligatorisk grundutbildning eller från undervisning som följer efter grundutbildning, på grund av funktionsnedsättning.
  - Personer med funktionsnedsättning, på lika villkor som andra, får tillgång till inkluderande och kostnadsfri grundutbildning av kvalitet och till undervisning som följer på grundutbildning på sina hemorter.
  - Skälig anpassning erbjuds utifrån personliga behov.”

Artikel 24 FN konventionen

Mål 7: Kommunen ska säkerställa att alla elever ges bästa möjliga förutsättning för lärande och utveckling. Andelen elever med funktionsnedsättning, oavsett om de läser enligt grundsärskolan eller är integrerade i grundskolan, ska ges möjlighet att uppnå godkända betyg i svenska, engelska och matematik till minst 90 procent.

I Barn- och utbildningsnämndens nämndplan sägs att alla elever i skolan ska få den stimulans som krävs för att utvecklas och att elever som behöver extra stöd ska få detta på ett tidigt stadium. En ny skollag tillämpas från halvårsskiftet 2011. Numera finns krav på dokumenterat systematiskt kvalitetsarbete på enhets- och huvudmannanivå. Rektorsrollen stärks, liksom möjligheten för vårdnadshavare att överklaga vissa beslut som rör elever.

I den nya skollagen stärks elevhälsans roll. Bland annat slås det fast att alla elever ska ha tillgång till skolläkare, skolsköterska, kurator och psykolog.

Under perioden 2010–2013 har projektet "En skola för var och en" pågått. Ett mål för projektet var att verka för ett inkluderande synsätt genom att se över vilka elever i kommunens särskilda undervisningsgrupper som kan inkluderas i vanlig klass. Samtidigt med denna förändring sker en satsning på elevernas kompetens genom nätverk mellan lärare som redan har ett inkluderande arbetssätt och lärare som ska tillägna sig detta arbetssätt.

I och med den nya skollagen byter den obligatoriska särskolan namn till grundsärskolan med nya kursplaner. Elever med autism ska inte längre tillhöra grundsärskolan om de inte också har en utvecklingsstörning. Detta innebär ett ökat krav på grundskolan, som måste erbjuda dessa elever adekvat stöd inom sin verksamhet.

7a. Arbetsgruppen Utbildning

Aktivitet 2019: Inom arbetsgruppen Utbildning ska nya vägar prövas för att få kontakt med befattningshavare inom skolan. Likaså behöver information ske till förvaltningen att arbetsgruppen och rådet är remissinstans i viktiga frågor inom skolan i linje med den av kommunstyrelsen fastställda arbetsordningen.

Arbetsgruppen önskar således träffa utbildningsförvaltningen en gång per halvår, samt få tillgång till de olika skolenheternas utvecklingsplaner, för information om vilka insatser som görs i kommunens skolor, för barn och ungdomar i behov av särskilt stöd.

Kostnad och Ansvar: Ingen särskild kostnad. Utbildningsförvaltningen och KFR.

7b. Utbildningsstöd för lärare

Aktivitet 2019: Särskilt anpassad utbildning till lärare för barn med autism.

Kostnad och ansvar: 50 000 kr från tillgänglighetsplanen, Utbildningsförvaltningen.

8. Arbete och försörjning

”Konventionsstaterna erkänner rätten till arbete för personer med funktionsnedsättning på lika villkor som för andra. Det innefattar rätten att kunna förtjäna sitt uppehälle genom fritt valt eller antaget arbete på arbetsmarknaden och i en arbetsmiljö som är öppen, som främjar integration och är tillgänglig för personer med funktionsnedsättning. Konventionsstaterna ska skydda och främja förverkligandet av rätten till arbete, däribland för personer med förvärvad funktionsnedsättning under anställning, genom att vidta ändamålsenliga åtgärder, däribland lagstiftning.”

Artikel 27 FN-konventionen

Mål 8: Kommunen ska Tillsammans med myndigheter och institutioner skapa förutsättningar till arbete och inkomst eller daglig verksamhet för personer med funktionsnedsättning.

Arbete eller meningsfull sysselsättning är en av de viktigaste faktorerna för att känna sig delaktig i samhället.

Ungdomar med funktionsnedsättning har särskilt svårt att komma in på arbetsmarknaden och Tyresö kommun har en särskilt viktig funktion som arbetsgivare att inom ramen för vuxenutbildningen tillhandahålla yrkesutbildningar tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.

8a. Feriejobb

Aktivitet 2019: Minst 5 ungdomar med funktionsnedsättning ska få ta del av kommunens sommarjobb för ungdomar.

Kostnad och ansvar: Utvecklingsförvaltningen.

Budget för KFR, Mål 1 – 8, aktiviteter år 2019

	Verksamhet	Belopp, kr	Sida
1b	Utbildning och information om FN:s konvention om mänskliga rättigheter 2019.	75 000	15
3a	Anpassad datorträning	75 000	18
4d	Anpassning av den fysiska miljön för personer med elöverkänslighet	50 000	21
5b	Fritidsaktiviteter för boende i gruppboende enligt LSS	100 000	24
5c	Stöd till Hälsöfrämjande insatser för personer med funktionsnedsättning	100 000	24
5d.	Stöd till anhöriga	30 000	24
6b	Teckentolkning och syntolkning av kulturaktiviteter	50 000	27
6c	Naturguidningar som även passar personer med funktionsnedsättning	50 000	27
7b	Utbildningsstöd för lärare med autistiska elever	50 000	29
	Reserv	70 000	
	Summa	650 000	

Bil 1. En funktionshinderspolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle

Sammandrag av MFDs förslag på struktur för genomförande, uppföljning och inriktning inom funktionshindersområdet /2016/

En funktionshinderspolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle

I rapporten lämnar Myndigheten för delaktighet, MFD, förslag som ska göra funktionshinderspolitiken mer effektiv, skapa långsiktighet och innebära högre grad av tydlighet än tidigare. Förslagen är beroende av många aktörer på olika nivåer, såsom statliga myndigheter, landsting/regioner, kommuner, privata aktörer och det civila samhället. Funktionshinderspolitiken ska därför ses som en politik som riktar sig mot hela samhället.

MFD ser också vikten av sin egen roll i arbetet med att utveckla och sprida kunskap, stödja samhällsaktörerna och vara samlande för funktionshinderspolitikens genomförande.

Förslagen i denna rapport avser att skapa en enklare utformning av genomförandet av politiken och styrningen av den. Riksdag och regering behöver tydligt signalera att funktionshinderspolitiken är viktig för samhällets hållbara utveckling och för att Sverige ska kunna leva upp till sina internationella åtaganden om mänskliga rättigheter och i arbetet med FN:s globala utvecklingsmål i Agenda 2030.

Arbete omfattar två huvuddelar. Den första delen innehåller förslag som MFD föreslår att regeringen lägger fram till riksdagen att besluta om. Den andra delen är förslag som myndigheten föreslår ligger till grund för en ny regeringsbeslutad strategi.

Bakgrund

Dagens funktionshinderspolitik har sin grund i den av riksdagen beslutade handlingsplanen Från patient till medborgare från år 2000 (prop. 1999/2000:79). Rättighetsperspektivet i funktionshinderspolitiken stärktes år 2008 genom att Sverige ratificerade FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. När handlingsplanen löpte ut beslutade regeringen i juni 2011 om en strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken för åren 2011–2016.

Myndigheten för delaktighet har gjort en samlad utvärdering och analys av utvecklingen av funktionshinderspolitiken i förhållande till inriktningsmålen och de nationella målen för funktionshinderspolitiken, vilken redovisas i en särskild rapport. Utvärderingen ligger till grund för övervägandena och förslagen i denna rapport och den visar att utvecklingen inom funktionshinderspolitiken visserligen har gått långsamt framåt de senaste åren, men att strategin inte fått den effekt som avsågs. Det kvarstår många och stora hinder för

delaktighet med stor ojämlikhet i levnadsvillkoren. Personer med funktionsnedsättning kan inte delta på jämlika villkor i samhället. Funktionshinderspolitiken behöver bli mer effektiv och systematisk.

Reviderat nationellt mål och inriktning

De nuvarande nationella målen och inriktningen för funktionshinderspolitiken antogs av riksdagen år 2000. Funktionshinderspolitiken berör många olika samhällsområden och aktörer på alla nivåer och förankring i den högsta beslutande församlingen är central för att funktionshinderspolitiken ska genomsyra samhället. Det är riksdagen som beslutar om nationella mål och inriktning för funktionshinderspolitiken. MFD föreslår (i den första delen av rapporten) att de nationella målen revideras mot ett mål som tydligare knyter an funktionshinderspolitiken till mänskliga rättigheter. Förslaget på reviderad inriktning beskriver fyra olika sätt att arbeta och syftar bland annat till att tydliggöra för ansvariga aktörer vad det innebär att arbeta med ett funktionshindersperspektiv:

- att med universell utformning göra rätt från början,
- att identifiera och åtgärda brister i efterhand,
- att med stöd och lösningar kopplat till individen stärka delaktigheten,
- att motverka all form av diskriminering.

Ny strategi för genomförandet

MFD föreslår vidare att regeringen beslutar en ny strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken. En avgörande utgångspunkt i politiken ska fortsatt vara integrering.

Ökad integrering av funktionshinderspolitiken inom alla samhällets områden är den enda långsiktiga vägen framåt och den behöver vara både stabil och flexibel. Det tar lång tid både att åstadkomma samhällsförändringar och att utläsa effekter. Samtidigt förändras politiken och samhället hela tiden, genom regeringsskiften, konjunkturförändringar, teknik- och innovationsutveckling och förändrade myndighetsuppgifter. Det krävs större flexibilitet och anpassningsbarhet utifrån yttre förändringar än hittills. Den nya strategin föreslås löpa över en period av nio år med återkommande milstolpar för att ge kontinuitet i arbetet.

Funktionshinderspolitiken måste vara både stabil, systematisk och långsiktig och det ska ske med mål- och resultatstyrning och förbättrad uppföljning.

Förenklad styrning av myndigheterna

MFD föreslår en ny form av styrning av myndigheterna inom funktionshinderspolitiken. Förslaget är att de statliga myndigheternas arbete uteslutande styrs genom förordning 2001:526 om de statliga myndigheternas

ansvar för genomförande av funktionshinderspolitiken. Därför behöver förordningen revideras vilket innebär att sektorsansvaret i vissa myndigheters instruktioner tas bort och att inga särskilda uppdrag ges.

Idag har förordningen tolkats av många myndigheter som att den endast rör myndighetens interna tillgänglighetsarbete. Revideringen innebär ett förtydligande av att förordningen syftar till integrering av funktionshinderperspektiv hos alla statliga myndigheter samt att 30 myndigheter ska ha ett särskilt ansvar för genomförandet av funktionshinderspolitiken.

I detta ingår att ta fram en plan för aktiviteter som behöver genomföras för att bidra till de funktionshinderspolitiska målen, och sedan årligen rapportera arbetet till regeringen.

Det föreslås att ett fåtal myndigheter utöver sitt särskilda ansvar enligt förordningen även inom sitt verksamhetsområde ska ansvara för att bidra till samlad kunskap som kan ligga till grund för strategisk styrning och insatser.

Myndigheterna ska ha en övergripande bild inom området och vara samlade och stödjande mot andra aktörer.

MFD har identifierat tre samhällsområden där behovet av ökad kunskap och en ansvarig myndighet är extra stort. Dessa är arbetsmarknad och försörjning, utbildning och transport – samma som har identifierats inom tillgänglighetsarbetet både i det digitala och det byggda samhället.

Prioriterade samhällsområden

MFD föreslår elva prioriterade samhällsområden som grund för strategin. Områdena är mer heltäckande än tidigare utifrån FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Samhällsområdena som föreslås är:

- Arbete och försörjning
- Utbildning
- Transport
- Byggd miljö och samhällsplanering
- It, innovation och teknikutveckling
- Hälsa
- Social välfärd
- Kultur, idrott och fritid
- Konsument
- Demokrati
- Rättsväsende

Effekt- och resultatmål

Ett av problemen i den tidigare strategin har varit otydligheter i målnivåer och formuleringar. MFD föreslår därför för varje samhällsområde effekt- och resultatmål. Effektmålen handlar om utfallet av funktionshinderspolitiken i termer av jämlikhet och delaktighet och resultatmålen handlar om förutsättningarna för jämlikhet och delaktighet. Genom detta tydliggör MFD vad som är viktigt att utveckla på respektive område. De aktiviteter som myndigheterna planerar och genomför ska syfta till att nå dessa mål.

Uppföljning av funktionshinderspolitiken

MFD ansvarar för den samlade uppföljningen av funktionshinderspolitiken och avser att utveckla den framöver för mer heltäckande uppföljning och djupare analyser. Idag finns utmaningar med uppföljningen, eftersom mätningar på tillgänglighet saknas på många områden. Möjligheterna att följa levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning är begränsade därför att befintliga undersökningsmetoder minskar möjligheten att synliggöra skillnader i statistiken. För att kunna följa upp de effekt- och resultatmål som MFD föreslår kommer det krävas utveckling från flera aktörer på området eftersom myndigheten inte ansvarar för alla källor och undersökningar som behövs för en övergripande uppföljning.

Verktyg och arbetssätt

Om funktionshinderspolitiken ska bli mer effektiv och systematisk måste även verktygen och arbetssätten utvecklas. Det är identifierat att ökad kunskap i detta sammanhang blir mycket bärande. Krav i upphandling går inte att ställa såvida inte kunskapen om vilka de är finns på plats och lagar och andra författningar går inte att följa upp om det inte är definierat vilka de avser. Genom ökad samverkan, forskning, krav i upphandling och i befintliga bidrag, samt ökad integrering av funktionshinderperspektiv kommer utvecklingen gå framåt och behoven av åtgärder minska.

Bil 2 a. The potential dangers of electromagnetic fields and their effect on the environment

Author(s): Parliamentary Assembly Origin - Text adopted by the Standing Committee, acting on behalf of the Assembly, on 27 May 2011 (see [Doc. 12608](#), report of the Committee on the Environment, Agriculture and Local and Regional Affairs, rapporteur: Mr Huss).

1. The Parliamentary Assembly has repeatedly stressed the importance of states' commitment to preserving the environment and environmental health, as set out in many charters, conventions, declarations and protocols since the United Nations Conference on the Human Environment and the Stockholm Declaration (Stockholm, 1972). The Assembly refers to its past work in this field, namely [Recommendation 1863 \(2009\)](#) on environment and health: better prevention of environment-related health hazards, [Recommendation 1947 \(2010\)](#) on noise and light pollution, and more generally, [Recommendation 1885 \(2009\)](#) on drafting an additional protocol to the European Convention on Human Rights concerning the right to a healthy environment and [Recommendation 1430 \(1999\)](#) on access to information, public participation in environmental decision-making and access to justice – implementation of the Århus Convention.

2. The potential health effects of the very low frequency of electromagnetic fields surrounding power lines and electrical devices are the subject of ongoing research and a significant amount of public debate. According to the World Health Organization, electromagnetic fields of all frequencies represent one of the most common and fastest growing environmental influences, about which anxiety and speculation are spreading. All populations are now exposed in varying degrees to electromagnetic fields, the levels of which will continue to increase as technology advances.

3. Mobile telephony has become commonplace around the world. This wireless technology relies upon an extensive network of fixed antennae, or base stations, relaying information with radio-frequency signals. Over 1.4 million base stations exist worldwide and the number is increasing significantly with the introduction of third generation technology. Other wireless networks that allow high-speed Internet access and services, such as wireless local area networks, are also increasingly common in homes, offices and many public areas (airports, schools, residential and urban areas). As the number of base stations and local wireless networks increases, so does the radio-frequency exposure of the population.

4. While electrical and electromagnetic fields in certain frequency bands have wholly beneficial effects which are applied in medicine, other non-ionising frequencies, whether from extremely low frequencies, power lines or certain high frequency waves used in the fields of radar, telecommunications and mobile telephony, appear to have more or less potentially harmful, non-thermal, biological effects on plants, insects and animals as well as the human body, even when exposed to levels that are below the official threshold values.

5. As regards standards or threshold values for emissions of electromagnetic fields of all types and frequencies, the Assembly strongly recommends that the ALARA (as low as

reasonably achievable) principle is applied, covering both the so-called thermal effects and the athermic or biological effects of electromagnetic emissions or radiation. Moreover, the precautionary principle should be applied when scientific evaluation does not allow the risk to be determined with sufficient certainty. Given the context of growing exposure of the population, in particular that of vulnerable groups such as young people and children, there could be extremely high human and economic costs if early warnings are neglected.

6. The Assembly regrets that, despite calls for the respect of the precautionary principle and despite all the recommendations, declarations and a number of statutory and legislative advances, there is still a lack of reaction to known or emerging environmental and health risks and virtually systematic delays in adopting and implementing effective preventive measures. Waiting for high levels of scientific and clinical proof before taking action to prevent well-known risks can lead to very high health and economic costs, as was the case with asbestos, leaded petrol and tobacco.

7. Moreover, the Assembly notes that the problem of electromagnetic fields or waves and their potential consequences for the environment and health has clear parallels with other current issues, such as the licensing of medication, chemicals, pesticides, heavy metals or genetically modified organisms. It therefore highlights that the issue of independence and credibility of scientific expertise is crucial to accomplish a transparent and balanced assessment of potential negative impacts on the environment and human health.

8. In light of the above considerations, the Assembly recommends that the member states of the Council of Europe:

8.1. in general terms:

8.1.1. take all reasonable measures to reduce exposure to electromagnetic fields, especially to radio frequencies from mobile phones, and particularly the exposure to children and young people who seem to be most at risk from head tumours;

8.1.2. reconsider the scientific basis for the present standards on exposure to electromagnetic fields set by the International Commission on Non-Ionising Radiation Protection, which have serious limitations, and apply ALARA principles, covering both thermal effects and the athermic or biological effects of electromagnetic emissions or radiation;

8.1.3. put in place information and awareness-raising campaigns on the risks of potentially harmful long-term biological effects on the environment and on human health, especially targeting children, teenagers and young people of reproductive age;

8.1.4. pay particular attention to “electrosensitive” people who suffer from a syndrome of intolerance to electromagnetic fields and introduce special measures to protect them, including the creation of wave-free areas not covered by the wireless network;

8.1.5. in order to reduce costs, save energy, and protect the environment and human health, step up research on new types of antenna, mobile phone and DECT-type device, and encourage research to develop telecommunication based on other technologies which are just as efficient but whose effects are less negative on the environment and health;

8.2. concerning the private use of mobile phones, DECT wireless phones, WiFi, WLAN and WIMAX for computers and other wireless devices such as baby monitors:

8.2.1. set preventive thresholds for levels of long-term exposure to microwaves in all indoor areas, in accordance with the precautionary principle, not exceeding 0.6 volts per metre, and in the medium term to reduce it to 0.2 volts per metre;

8.2.2. undertake appropriate risk-assessment procedures for all new types of device prior to licensing;

8.2.3. introduce clear labelling indicating the presence of microwaves or electromagnetic fields, the transmitting power or the specific absorption rate (SAR) of the device and any health risks connected with its use;

8.2.4. raise awareness on potential health risks of DECT wireless telephones, baby monitors and other domestic appliances which emit continuous pulse waves, if all electrical equipment is left permanently on standby, and recommend the use of wired, fixed telephones at home or, failing that, models which do not permanently emit pulse waves;

8.3. concerning the protection of children:

8.3.1. develop within different ministries (education, environment and health) targeted information campaigns aimed at teachers, parents and children to alert them to the specific risks of early, ill-considered and prolonged use of mobiles and other devices emitting microwaves;

8.3.2. for children in general, and particularly in schools and classrooms, give preference to wired Internet connections, and strictly regulate the use of mobile phones by schoolchildren on school premises;

8.4. concerning the planning of electric power lines and relay antenna base stations:

8.4.1. introduce town planning measures to keep high-voltage power lines and other electric installations at a safe distance from dwellings;

8.4.2. apply strict safety standards for the health impact of electrical systems in new dwellings;

8.4.3. reduce threshold values for relay antennae in accordance with the ALARA principle and install systems for comprehensive and continuous monitoring of all antennae;

8.4.4. determine the sites of any new GSM, UMTS, WiFi or WIMAX antennae not solely according to the operators' interests but in consultation with local and regional government authorities, local residents and associations of concerned citizens;

8.5. concerning risk assessment and precautions:

8.5.1. make risk assessment more prevention oriented;

8.5.2. improve risk-assessment standards and quality by creating a standard risk scale, making the indication of the risk level mandatory, commissioning several risk hypotheses to be studied and considering compatibility with real-life conditions;

8.5.3. pay heed to and protect "early warning" scientists;

8.5.4. formulate a human-rights-oriented definition of the precautionary and ALARA principles;

8.5.5. increase public funding of independent research, in particular through grants from industry and taxation of products that are the subject of public research studies to evaluate health risks;

8.5.6. create independent commissions for the allocation of public funds;

8.5.7. make the transparency of lobby groups mandatory;

8.5.8. promote pluralist and contradictory debates between all stakeholders, including civil society (Århus Convention).

Bil 2 b. Strålning rubbar cellernas känsliga kalciumbalans

8 mars, 2016 By [admin](#) Strålskyddsstiftelsen

Mikrovågor från trådlös teknik och lågfrekventa magnetfält orsakar ohälsa genom att rubba cellernas känsliga och viktiga kalciumbalans. Strålningen öppnar jonkanalerna så att kalcium flödar in i cellen och överskott uppstår.

Under två föredrag i Stockholm 9 och 10 mars 2016, på initiativ av [föreningen Vågbrytaren](#) i samarbete med Strålskyddsstiftelsen, beskrev Professor Martin Pall från Washington State University, att olika miljöfaktorer, strålning från trådlös teknik, skapar obalans av kalcium cellerna. Det leder i sin tur vidare till skadliga fria radikaler och oxidativ stress.

I cellväggarna hos både människor, djur och växter finns så kallade jonkanaler som kan öppnas och stängas så att joner flödar genom kanalen. Det som forskare har upptäckt är att det naturliga flödet av kalciumjoner (Ca^{2+}) kan rubbas genom att mikrovågor från trådlös teknik och lågfrekventa magnetfält öppnar jonkanalerna. När kanalerna öppnats strömmar kalciumjoner in i cellerna så att det uppstår ett överskott av joner där.

Överskottet av kalciumjoner ökar mängden kväveoxid (NO). Ju mer kalcium, desto mer kväveoxid. Detta leder vidare till ökning av skadliga **fria radikaler** som i sin tur leder till **oxidativ stress**. Oxidativ stress ger upphov till inflammationer, som i dag är en alltmer etablerad bakomliggande mekanism till många sjukdomstillstånd, exempelvis **cancer, Alzheimers, inflammatoriska sjukdomar, diabetes, hjärt-kärlsjukdomar** och **grå starr**.

Den skadliga kedjan ser ut så här:

kalciumöverskott → **kväveoxid** → **fria radikaler** → **oxidativ stress** → **inflammationer**

Under 2015 publicerades en vetenskaplig forskningsöversikt som i sin tur konstaterade att det finns övertygande bevis för att strålning från trådlös teknik orsakar **oxidativ stress**. [1]

Eftersom kalciumjonkanaler finns i hela kroppen och störning i dess funktion i sin tur kan störa cellens normala funktion, kan det förklara varför strålning från trådlös teknik kan ge upphov till många olika ohälsotillstånd. Professor Pall menar att det kan förklara såväl cancer som försämrad manlig och kvinnlig fertilitet, livshotande plötslig hjärtsvikt, psykisk ohälsa och psykiatriska sjukdomar som depression. Det finns misstankar om att tidig demens, t ex Alzheimer, och även autism bör läggas till listan. Eftersom hjärtats sinusknuta har särskilt tätt med kalciumjonkanaler så är **hjärtproblem** precis vad man kan vänta sig av elektromagnetisk påverkan.

I nervsystemet finns också gott om dessa kanaler. De har betydelse för produktionen av signalsubstanser och hormoner som i sin tur påverkar

den psykiska hälsan.

Martins Pall och många andra forskare på området säger att trådlös teknik skadar levande organismer vid mycket låga nivåer, långt under de gränsvärden som satts för denna teknik. Professor Pall konstaterar att de celler i cellkanalerna, s.k. spänningssensorer, som känner av mikrovågorna, reagerar på så svaga spänningar att de nuvarande gränsvärdena tillåter exponering som är 7,2 miljoner (!) gånger för hög. (Källa: Pubmed, PMID: 25879308)

Gränsvärdena skyddar endast mot skadliga effekter då strålningen är så hög att den snabbt värmer upp vävnad. De skyddar alltså inte mot några andra effekter än **omedelbara uppvärmningseffekter**. De som förordar gränsvärdet, däribland industrin, hävdar att man inte skulle observerat några andra effekter samt att man inte skulle känna till någon bakomliggande mekanism till hur strålningen kan orsaka cancer och andra ohälsotillstånd.

Fel, säger Martin Pall och hundratals andra forskare på området. Skador uppkommer också på andra sätt än genom uppvärmning. Påverkan på kalciumjonkanaler, oxidativ stress och DNA-skador är visat i upprepade vetenskapliga forskningsresultat. Mikrovågor och elektromagnetiska fält (EMF) skadar vid mycket låga nivåer, genom klarlagda mekanismer på cellnivå.

Upprepad forskning har visat att mikrovågor (från mobiler, WiFi, surplattor mm) och **lågfrekventa magnetfält** orsakar skadliga hälsoeffekter vid nivåer som vida understiger gränsvärdena.

Appell om stärkt skydd mot visade hälsoeffekter från 205 vetenskapsmän

I maj 2015 undertecknade 205 forskare en [appell till FN, WHO och medlemsländerna](#) i vilken de uttrycker sin oro för folkhälsan och vädjar om kraftigt sänkta gränsvärden för strålning från trådlös teknik. Se en [2 min.presentation](#). Professor Martin Pall var en av undertecknarna.

Gränsvärdena för trådlös teknik och för lågfrekventa magnetfält i Sverige och många andra länder har rekommenderats av föreningen **ICNIRP** (International Commission on Non-Ionizing Radiation Protection). ICNIRP är hårt kritiserat för kopplingar till industrin. Även dess rekommendationer/gränsvärden har fått hård kritik eftersom de enbart skyddar mot omedelbara uppvärmningseffekter av mycket

kort tids exponering då strålningen är så intensiv att den värmer upp vävnad inom 30 minuter.

För strålning från mobiltelefoner gäller gränsvärde (SAR) som är 40–50 ggr högre än de nivåer där forskare observerat **DNA-skador** och **främjad tumörtillväxt** och 100 ggr högre än de nivåer där svenska forskare **rapporterat nervcellsdöd** i hjärnan. För mikrovågsstrålning från mobilmaster gäller gränsvärden som är hundratusentals gånger högre än de nivåer där forskare observerat ohälsoeffekter på människor av långtidsexponering. För lågfrekventa magnetfält är **ICNIRP:s** gränsvärden 500 gånger högre än de nivåer där forskare upprepat sett förhöjd **leukemirisk** för barn.

[1] <http://www.stralskyddsstiftelsen.se/2015/07/tradlos-teknik-orsakar-oxidativ-stress-overtygande-bevisat/>; Yakymenko et al. 2015: [Oxidative mechanisms of biological activity of low intensity radiofrequency radiation](#)

Bil 3. Samordnande och stödjande funktion för KFR

För att kommunens funktionshinderpolitiska målsättning ska kunna förverkligas enligt lagstiftningens riktlinjer krävs att Kommunala funktionshindersrådet, KFR, har en kvalificerad tjänsteman knuten till sig som kan verka som konsulent eller samordnare (f d handikappkonsulent) för funktionshinderfrågorna. Det är inte möjligt för rådets ledamöter att överta dessa uppgifter. Utan en sådan tjänsteman kommer rådet obönhörligen tappa sin funktion, d.v.s. att till slut upphöra att fungera som funktionshinderråd enligt arbetsordningen.

Arbetsuppgifterna för rådets funktionshinderssamordnare kan beskrivas enligt följande.

Samordnaren har en samordnande och stödjande funktion i rådet samt ger råd och information i frågor som rör personer med funktionsnedsättning. En viktig uppgift är att utifrån gällande funktionshinderslagstiftning uppmärksamma rättigheter och intressen för personer med funktionsnedsättning. Målet är full delaktighet i samhällslivet och jämlikhet i levnadsvillkoren. Ref: FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Samordnaren medverkar i planering av kommunens insatser inom funktionshinderområdet och medverkar i genomförandet av kommunens funktionshinderspolitiska program i kommunplan och tillgänglighetsplan

I samordnarens uppdrag ingår också att arbeta med övergripande funktionshindersfrågor och vara ett stöd till rådets arbetsgrupper

I samordnarens uppdrag ingår även

- att följa utvecklingen inom funktionshindersområdet såväl lokalt som nationellt
- att vara ett stöd för förtroendevalda och anställda inom kommunen i frågor kring funktionshinder
- att vara sammanhållande för förvaltningarnas kontaktpersoner enligt § 5 i rådets arbetsordning
- att vara kontaktperson med allmänheten i funktionshindersfrågor

Bil 4. Tillgänglighetsrådgivning och bygglovgranskning

Byggnadslagstiftningen

I bygglagstiftningen finns krav på tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Kraven är relativt långtgående framför allt när det gäller uppförande/nybyggnad av byggnader. Dessa krav stöds av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken, "Från patient till medborgare" och även av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Boverkets syn på efterlevnaden av byggreglerna

Den byggda miljöns tillgänglighet och användbarhet skulle vara god om reglerna följdes och tillämpades på avsett sätt. Men just efterlevnaden av byggreglerna är ett problem. Det viktigaste skälet till att kraven inte uppfylls är enligt Boverket att byggherrarna inte alltid har ett egenintresse av att uppfylla tillgänglighetskraven. Ofta ser man dem som en belastning, en fördyring, som man inte kan "räkna hem". Det förekommer också en uppfattning att tillgänglighetskraven inte är lika bindande som övriga krav. Därför är byggnadsnämndens bevakning av byggherrens förutsättningar att uppfylla kraven särskilt viktig enligt Boverket och behovet av att utnyttja fristående sakkunnigkontroll är förhållandevis stort.

Byggnadsnämndens roll

För att byggnadsnämnden ska kunna bevaka tillgänglighetskraven krävs att erforderlig kunskap finns tillgänglig inom kommunen. Förutom i byggnadsteknik krävs kunskap om lagar och regler och dessutom funktionshinderskunskap för att förstå varför tillgänglighetsreglerna finns. Samverkan med funktionshindersrådet är då av stor vikt och oftast en förutsättning för att resultatet ska bli tillgängligt och användbart. Plan- och bygglagen, PBL, är tydlig i sina krav på tillgänglighet och användbarhet, men tillämpningen kräver övervakning i hela kedjan av åtgärder enligt kap 10 i PBL. Därför behöver kommunen en tillgänglighetsrådgivare, eller en tjänsteman med jämförbara kunskaper, en tillgänglighetssamordnare av den fysiska miljön.

Tillgänglighetsrådgivaren i Tyresö fram t o m 2015

I planen "Ökad delaktighet för personer med funktionshinder", "Plan för Tyresö kommun 2005 – 2007", antagen av kommunfullmäktige 2005-06-16 ingick inrättande av en tjänst som tillgänglighetsrådgivare på halvtid. Tjänsten som tillgänglighetsrådgivare var en viktig resurs för kommunens funktionshinderspolitiska verksamhet och en nödvändig länk mellan KFR och kommunen.

Tillgänglighetsrådgivarens betydelse och uppgifter

Tillgänglighetsrådgivaren kan inte utan vidare ersättas med någon annan tjänsteman i kommunen utan motsvarande expertkompetens. Det måste vara en person som tillägnat sig kunskaper motsvarande de som erfordras för certifiering av fristående sakkunniga kontrollanter av tillgänglighet enligt Boverkets krav (BFS 2009:11). Som sakkunnig kontrollant kan tillgänglighetsrådgivaren ingå som motpart till byggherren i byggprocessen för att därmed tillgodose tillgänglighetskraven enligt PBL.

Tillgänglighetsrådgivarens uppgifter är sammanfattningsvis att

- Granska så att tillgänglighetskraven fungerar i byggprocessen
- Ha kontakter med kommunens förvaltningar i tillgänglighetsfrågor
- Tillse att avsnitt om tillgänglighet införs i planbeskrivningar
- Bevaka fysiska tillgänglighetsfrågor
- Ta emot synpunkter från kommuninnevånare på brister i den fysiska tillgängligheten
- Driva frågor om enkelt avhjälpna hinder
- Bevaka förändringar i regelverk som berör fysisk tillgänglighet
- Medverka till att frågan om fysisk tillgänglighet finns med i hela bygglovprocessen
- Tillse att fysisk tillgänglighet till kommunala lokaler, offentliga lokaler och platser samt Tyresö Bostäders fastigheter inventeras
- Delta i KFR sammanträden och där redovisa aktuella samhällsbyggnadsärenden av intresse för rådet
- Delta i möten med Centrumledningen i tillgänglighetsfrågor

Slutomdöme

Tyresö är en modern kommun, som har uppnått ett gott anseende inom handikapprörelsen och har namn om sig att vara en tillgänglig kommun. Betydelsen av tillgänglighetsrådgivarens roll i detta sammanhang kan knappast överskattas. Ca 75 procent av landets kommuner har en person anställd med ett formellt, övergripande och samordnat ansvar för tillgänglighetsfrågorna i kommunen.

Om tjänsten inte återbesätts innebär det ett stort avbräck i tillgänglighetsarbetet i kommunen och kommer att negativt påverka Tyresö kommuns anseende. Det kan dessutom medföra onödiga kostnader för byggfel som måste åtgärdas i efterhand.

Bil 5. KFRs arbetsgrupper och kontaktpersoner 2018

Uppdaterad 2018-03-26

1. It, innovation och teknikutveckling

Kontaktpersoner: Charlotta Janson Josephsson, Kommunikationschef (Charlotta.JansonJosephsson@tyreso.se), Eva Tinnerholm, Kommunikatör (Eva.Tinnerholm@tyreso.se)

Sammanställande: Bengt Stenström (Hjärnkraft, DHR)
Ulf Looström (Förbundet för ett samhälle utan rörelsehinder)
Hans Moberg (Hörselskadades förening i Haninge- Tyresö)
Alireza Azarbad (Personskadeförbundet RTP)

2. Bebyggd miljö och samhällsplanering, Transport

Kontaktpersoner: Vakant, Fastighetschef, Tony Ytterstedt, Enhetschef Gatu- och parkenheten (tony.ytterstedt@tyreso.se), Leo Blym, Bygglovshandläggare (leo.blym@tyreso.se), Rickard Enström, Bygglovshandläggare (rickard.enstrom@tyreso.se)

Sammanställande: Ulf Looström (Förbundet för ett samhälle utan rörelsehinder)
Bengt Stenström (Hjärnkraft)
Angelica Wilén (Elöverkänsligas Riksförbund och Tandvårdsskadeförbundet distrikt Stockholm)
Sirku Venäläinen (Synskadades riksförbund)
Lena Rosberg (Astma- och allergiföreningen)
Hans Moberg (Hörselskadades förening i Haninge- Tyresö)

3. Social välfärd och hälsa

Kontaktpersoner: John Henriksson (från myndighet) (john.henriksson@tyreso.se), och Anna Larsson (från utföraren) (anna.larsson@tyreso.se).

Sammanställande: Eva Lundgren (Tyresö demensförening)
Anne Kierkegaard (Autism- och Aspergerföreningen i Stockholms län, FUB Stockholms län)
Bengt Stenström (Hjärnkraft, DHR)
Lotta Pilarp (Attention Haninge- Tyresö)
Kerstin Liedström (Afasiföreningen)

4. Kultur, idrott och fritid

Kontaktpersoner: Susanne Svidén, Fritidssamordnare (susanne.sviden@tyreso.se)

Samman kallande: Maud Tillgren (Strokeföreningen)
Kerstin Liedström (Afasiföreningen)
Angelica Wilén (Elöverkänsligas Riksförbund och Tandvårdsskadeförbundet distrikt Stockholm)
Sirrku Venäläinen (Synskadades riksförbund)
Eva Lundgren (Tyresö demensförening)

5. Utbildning, arbete och försörjning

Kontaktpersoner: Ewa Eriksson, Arbetsmarknads- och integrationschef (Ewa.Eriksson@tyreso.se) , Caroline Draste, Verksamhetschef barn- och elevhälsan (Caroline.Draste@tyreso.se)

Samman kallande: Lotta Pilarp (Attention Haninge- Tyresö)
Jenny Hultgren (Autism- och Aspergerföreningen i Stockholms län)
Bengt Stenström (Hjärnkraft, DHR)
Alireza Azarbad (Personskadeförbundet RTP)